

Enkele aantekeningen over de Nederlandse infanterie sinds Napoleon

Inleiding bij de uniformplaat van F.J.H.Th. Smits

Door A. Kok

Als wij ver terugkijken in de krijgsgeschiedenis dan zien we op het slagveld een al dan niet vernuftig gebruik van werp- en schiettuigen (artillerie), een beweeglijk element (cavalerie), en eenzelfde maar zwaarder gepantserd en daardoor minder beweeglijk element (zware cavalerie: strijdagens, olifanten, later ridders, weer later kurassiers en thans tanks). Echter, steeds waren deze elementen vergezeld van voetvolk. Al naar gelang de gebruikte tactiek was dit voetvolk dan eens klein van omvang, dan weer groot. Er was dus altijd sprake van een prominent aanwezig aantal gewapenden te voet, immers het terrein waarop de eenmaal behaalde overwinning plaatsvond, kon alleen door voetvolk worden behouden.

Zowel Alexander de Grote als prins Maurits bedienden zich van voetvolk. De vader van de geschiedschrijving Herodotus maakte er al gewag van. Bij de Grieken vinden wij de soldaat van het voetvolk terug onder de naam hoplied, bij de Romeinen als legionair. Tijdens de Renaissance, die zijn inspiratie in de klassieke oudheid zocht, werden ook de klassieke geschriften over de krijgskunde en de krijgskunst herontdekt en kwam het voetvolk in groter aanzien. Er wordt dan ook gesproken over infanterie, een benaming die zich tot in onze tijd heeft gehandhaafd. Ook de tegen het eind van de zestiende eeuw ontstane drangorders worden, evenals de pantserinfanterie van onze tijd, beschouwd als voetvolk, immers zij gebruik(t)en hun paard resp. voertuig om zich te verplaatsen, waarna zij afstegen respectievelijk 'uitstijgen' voor het gevecht te voet.

Oorspronkelijk komen wij de term infanterie tegen in het Spaans en Italiaans, evenals in Franstalige gebieden. De oorsprong ligt in het woord *infante*, een kind dat nog niet kan praten (Spaans) of een jongeling (Italiaans). In het Frans duidde men aanvankelijk het gehele voetvolk aan met infanterie, later werd het begrip beperkt tot de met een draagbaar geweer uitgeruste voetsoldaat.

In Europa leverde de infanterie de eigenlijke gevechtskracht voor het eerst bij de Spaanse *tercio*'s, duizend tot drieduizend man sterke blokken van piekeniers omgeven door een haag van musketiers. De onoverwinnelijkheid van de *tercio*'s was onder andere gevestigd door een jarenlang opgebouwde *esprit de corps*, een door vele veldslagen gegroeide uitstekende verhouding tussen officieren en soldaten, hun religieuze vuur, en hun moed en hun trots als beroepssoldaten. Prins Maurits heeft bewezen dat de Spaanse *Tercio*'s konden worden verslagen met boeren, burgers en buitenlandse hulptroepen door kleinere tactische eenheden te gebruiken, met grotere hoeveelheden musketiers, door een commandotaal (voor een groot deel letterlijk vertaald uit de Griekse, Romeinse en Byzantijnse geschriften), waarvan vele *commando*'s nog steeds in alle legers van de wereld worden gebruikt, en door gegarandeerde, geregelde betalingen van zijn soldaten.

Ook bij Napoleon levert de infanterie de eigenlijke gevechtskracht op het slagveld. De stootkracht lag in de handen van de cavalerie, ondersteuning van het gevecht bij de artillerie.

Napoleon maakte onderscheid tussen de lichte en gewone infanterie, de *infanterie légère* en de *infanterie de ligne*. De laatste werd ook in ons leger overgenomen onder de benaming linie- of lijninfanterie, een letterlijke vertaling van de Franse term. De lichte infanterie onderscheidde zich door haar beweeglijkheid en agressiever optreden. Zij bewoog zich op de flanken en ver in front van de oprukkende eenheden. Ook zorgde zij voor patrouilles. Na de inlijving in 1810 van het Koninkrijk Holland in het Franse keizerrijk werden ook de Nederlandse legereenheden opgenomen in de *Grande Armée*. In hetzelfde jaar werden de 'Hollandse' lijnregimenten 123, 124, 125 en 126 een deel van het Franse leger. De regimenten 125 en 126 keerden niet terug van de veldtocht in Rusland om andere eenheden op sterkte te brengen of om als garnizoensdetachement te dienen.

Nadat Napoleon in 1813 – voorlopig – verslagen was werden in ons land tussen 28 oktober 1813 en 10 januari 1814 tweeëntwintig bataljons infanterie opgericht, die geheel uit vrijwilligers bestonden. De verdeling tussen lichte en lijn-infanterie bleef gehandhaafd, al werd de lichte infanterie nu *Jagers* genoemd. De bataljons Jagers waren genummerd van 1 tot en met 6, die van de Infanterie van Linie 1 tot en met 16. De werving verliep echter niet bijzonder gunstig en er moesten regimenten worden samengevoegd. Vervolgens werden de bataljons Jagers en Infanterie van Linie doorlopend genummerd.

Op 18 januari 1814 werd met de vorming van bataljons met dienstplichtigen begonnen, die bekend zouden worden als *Bataljons Landmilitie*. Uiteindelijk zouden deze genummerd worden 1 tot en met 45. Het kader werd geleverd door beroepsofficieren en onderofficieren, zodat dit leger ook wel een 'kadmilitieleger' werd genoemd. Het zou nog tot het eind van de negentiende eeuw duren voordat er een reservekader ontstond.

De schrik sloeg Europa om het hart toen Napoleon – na zijn gedwongen verblijf op Elba – in 1815 weer voet op het vasteland zette. Hij kon met grote moeite in juni bij Waterloo definitief worden verslagen. Bij het daarna gehouden Congres van Wenen werden België en Nederland tot één staat samengevoegd. De Belgen hadden in april 1815 25 bataljons nationale militie. Deze en andere eenheden werden in het 'Grootnederlandse' leger opgenomen. De samenvoeging had tot gevolg dat alle bataljons beroepspersoneel doorlopend genummerd werden van 1 tot en met 36. Daarin waren andere eenheden begrepen zoals vreemde troepen, garnizoenen en depot- en koloniale eenheden. Eén formatie, het 2e Regiment Nassause Lichte Infanterie, bleef buiten de nummering.

De *Nederlandse Armée* was groter geworden en er ontstond een bundeling in afdelingen, zeventien in totaal, ongeacht de thans 17 beroepsbataljons en 51 militiebataljons, die hun namen en nummers behielden. In 1819 vond er wederom een reorganisatie plaats. De zeventien afdelingen bleven bestaan, maar de beroepsbataljons werden verdeeld over de 51 militiebataljons. Een jaar eerder waren de twee Nassause regimenten uit de Nederlandse dienst vertrokken. De nummering van 1 tot en met 51 werd nu losgelaten en de bataljons per afdeling genummerd, bijvoorbeeld 1^e, 2^e en 3^e bataljon van de 1^e afdeling enzovoort. Na de opheffing van de regimenten Nassauers, was het in 1829 de beurt aan de vier Zwitserse regimenten om 'gecasseerd' (ontslagen) te worden. Daarvoor kwamen in de plaats de Afdeling Grenadiers en de 18^e Afdeling Infanterie.

Nadat in 1830 in de zuidelijke Nederlanden een opstand was uitgebroken, kon de invloed daarvan op de samenstelling van het Nederlandse leger niet uitblijven. Op 23 oktober 1830 werden alle militairen van Zuid-Nederlandse afkomst ontslagen en werd onze infanterie gereorganiseerd tot zeven afdelingen van elk drie bataljons en twee bataljons Jagers. Om desalniettemin over een voldoende sterk leger te beschikken, ging de regering over tot de werving van vrijwilligerseenheden, men denke onder andere aan de studentenweerbareheden en de Jagers van Dam en die van Rookmaaker, en werden schutterijen mobiel gemaakt. Toen de vrijwilligerseenheden en schutterijen naar huis teruggekeerd waren en de scheiding van Noord en Zuid in 1839 bij het Protocol van Londen een feit was, dat wil zeggen België

definitief als staat erkend, bestond de Nederlandse infanterie uit tien afdelingen, twee jagerbataljons en een afdeling grenadiers. Tijdens de regeerperiode van Koning Willem II (1840-1849) bleef de landmacht op sterkte. Wederom vonden enkele reorganisaties plaats, de opvallendste was de vervanging in 1841 van de benaming 'Afdeling' door die van 'Regiment'.

Onder Koning Willem III (1849-1890) veranderde er relatief weinig. In 1870 werden de strijdkrachten gemobiliseerd naar aanleiding van de oorlog tussen Frankrijk en Pruisen met bondgenoten. Bij het Veldleger waren toen 35 bataljons infanterie ingedeeld. Deze mobilisatie leverde heel wat kritiek op. De strijdkrachten waren namelijk sterk aan de grondwet gebonden, als reactie op de conscriptie (dienstplicht) die destijds hier te lande door Napoleon was ingevoerd. Na het herstel van onze onafhankelijkheid in 1813 was afschaffing van de dienstplicht niet goed mogelijk – er moest immers een leger uit de grond gestampt worden om Napoleon te kunnen verslaan -, en in 1815 waren de rechten van de dienstplichtige in de grondwet vastgelegd. Echter, deze goede bescherming stond een flexibel en slagvaardig optreden bij een mobilisatie in de weg. Het derde kabinet Thorbecke (1871-1872) trad dan ook met het geweer aan de voet en paste de grondwet op dit punt aan.

Inmiddels was koningin Wilhelmina staatshoofd geworden (1890-1948). De infanterie onderging een uitbreiding van negen tot twaalf regimenten; de vijf bataljons per regiment werden naar vier teruggebracht. In 1913 werd de infanterie drastisch uitgebreid en werd elk regiment gesplitst. Van 31 juli 1914 tot 14 november 1918, toen de Eerste Wereldoorlog woedde, waren de Nederlandse strijdkrachten opnieuw gemobiliseerd. Aan het eind van de mobilisatie bedroeg de omvang van de infanterie 138 bataljons. In mei 1919 was een vredessterkte van 24 regimenten bereikt. In 1922 werden de bataljonsverbanden opgeheven en de regimenten omgevormd tot opleidingseenheden van 2 à 3 compagnieën.

Aan het eind van de jaren dertig was er opnieuw dreiging van een grote oorlog in Europa. In de Nederlandse landmacht werden de regimenten gereorganiseerd tot elk twee bataljons. Eén daarvan was het zogenaamde Grensbataljon. Er volgde op 29 augustus 1939 een mobilisatie die duurde tot de aanval op Nederland van 10 mei 1940. Tijdens de mobilisatie kregen de regimenten drie bataljons en kwam de nummering er als volgt uit te zien: Regiment Grenadiers: 23 RI; Regiment Jagers: 24 RI; Regimenten 1 tot en met 22: 25-26 RI. De totale sterkte bedroeg 128 infanteriebataljons.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog ontstonden drie infanterie-eenheden. In het Verenigd Koninkrijk werden opgericht de Koninklijke Nederlandse Brigade, snel omgedoopt tot Prinses Irene Brigade, en de *2 Troop No. 10 Interallied Commando*, thans bekend onder de namen Garderegiment Fuseliers Prinses Irene respectievelijk Korps Commandotroepen. Na de gedeeltelijke bevrijding van ons land in 1944, ontstond uit de Binnenlandse Strijdkrachten het Regiment Stoottroepen.

Aan het eind van de Tweede Wereldoorlog in 1945 werden wederom regimenten infanterie opgericht. Daarbij was het streven alleen de regimenten van vóór 1913 te doen herleven. In de praktijk betekende dit dat de splitsing van 1913 ongedaan werd gemaakt en de regimenten met de nummers 12 tot en met 22 terugkeerden als 1 tot en met 11 RI. De daadwerkelijke hernummering zat echter niet zo logisch in elkaar en werd nog gecompliceerder, omdat voordien al waren heropgericht 12, 13 en 14 RI, terwijl 4 RI en 6 RI niet werden heropgericht. Bij wijze van correctie werd toen per Legerorder bepaald dat 12 RI het nummer van 4 RI moest gaan voeren en 14 RI werd 6 RI!

In 1950, tijdens de regeerperiode van Koningin Juliana (1948-1980) vond er een reorganisatie plaats waarbij de elf nummerregimenten werden omgevormd tot vijf *naamregimenten*.

Ongewijzigd bleven het Garderegiment Fuseliers Prinses Irene en het Regiment Stoottroepen. De grenadiers en de jagers werden samengevoegd. Bovendien ontstond als voortzetting van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL), het Regiment van Heutsz. In 1953 werden

de grenadiers en jagers omgevormd tot afzonderlijke garderegimenten. Op 12 maart 1977 werden bij Koninklijk Besluit de rangschikking, oprichtingsdata en genealogieën van de eenheden van de Koninklijke landmacht vastgelegd.

Na 1989 vond een grote herstructurering van de strijdkrachten plaats. De politiek vond dat na de val van de Muur de directe dreiging voor een belangrijk deel was komen te vervallen. Het een en ander had grote gevolgen voor onze strijdkrachten, met name voor de dienstplicht, en die gevolgen zijn ook thans nog niet uitgewerkt. Er is een operatie gaande onder de naam *Herstructurering KL (HKL)*, die hard aankomt voor onze landmacht. In het kader van de HKL zijn bij KB van 29 juli 1994 vier naamregimenten opgeheven, de RI Johan Willem Friso, Menno van Coehoorn, Oranje Gelderland en Chassé. Vervanging van het vorengenoemd Rangschikkingsbesluit van 1977 door een KB is in voorbereiding. Zo blijft de infanterie in beweging en zal dat ook in de toekomst blijven.